

ንምዕጣቅ ምስራሕ ሓደሽ መከላኸል ተክኖሎጂ

ኤይድስ ንዝኸነ ሰብ ክርድኦ ዘጸግም ኣምር ኣይከኮነን። ንዝሓለፈ 30 ዓመታት ኣብ ማዕከናትን ዜናን ዓለም ጸኒሑ ኢዩ። ደው ከኣ ኣይበለን። ኣብ 2006 4.3 ሚልዮን ሓደስቲ ጉዳይት ተመዝጊቦም። 2.9 ሚልዮን ሞይቶም። 95 ሚእታዊት ካብቶም ተሰከምቲ ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ ኮይኖም ዝነበሩ ኣብ ዘይማዕበላ ሃገራት ይነበሩ። 90 ሚእታዊት ካብኦም ተሰከምቲ ምዃኖም ኣይፈልጡን። ኣብዚ እዋን ንኤይድስ ዝኸውን ፈውሲ የለን። እዚ ጽሑፍ እዚ ዝዘራረበሉ ድማ ብከመይ ክታቦት፣ ማይክሮባይሲደስ፣ ቅድሚኛ ናብ ሕማም ምቅላዕካ ምክልኻልን ግርዘት ደቂ ተባዕትዮን ንዓለም ለኻዊ ምልባዕ ኤች.ኣይ.ቪ ደው ንምባል ይሕግዙ ዝብል ኢዩ።

ኣብዚ ኣዋን ንኤይድስ ዝኸውን ክታቦት የለን። ኣብ ተግባር ዘለዉን ብሕጂ እውን ዝምዕብሉን መሳርሒታት ግና ኣለዉ። ኣብ መወዳእታ እቲ ዝበለጸ ተስፋ ንመጻኢ ተነቢርሉ ዘሎ ከኣ ንኤይድስ ዝኸውን ክታቦት ኢዩ። ይኹን እምበር ሓያለ ኣጸገምቲ ረቋሒታት ከኣ ኣለዉ። ኣብ ክሊኒካት ዝግበር ፈተነ ነዊሕ ጊዜ ዝወስድን ክቡርን ኢዩ። ካብ ሽዱሽተ ክሳብ ዓሰርተ ዓመት ዝግበር ፈተነ ጥራሕ ክሳብ 23 ሚልዮን ዶላር ይውድእ። ብሕጽረት ጊዜን ገንዘብን ዝኣክል ከኣ ንኤይድስ ዝኸውን ክታቦት ንምርካብ ዝግበር ምርምር ይጓተት ኣሎ። ይኹን እምበር ኣብዚ እዋን ኣብ ዓለም ዙርያ ዝግበሩ ፈተነታት ንምምዕባል ጸረ እዚ ሕማም ይካየዱ ኣለዉ።

ምስፍሕፋሕ ኤች.ኣይ.ቪ ኩነ ብጸታዊ ርክብ ዝመሓላለፉ ሕማማት ንምንካይ ዝሕግዙ ማይክሮባይሲደስ ዝበሃሉ ኣለዉ። ማይክሮባይሲደስ ብፍርያት ትሮፒካል ዝፍለጡ ኮይኖም ከም ዓገል ልኻይ መሰል ቅብኣታት ኢዮም። ኣብ ዕዳጋ ግና ኣይርከቡን ኢዮም። ግና ኣብ ቀረባ ሓሙሽተ ዓመታት ክርከቡ ይኸእሉ ይኸኑ። እቲ ዝረቐቐ ክፋል ማህጸን ሰርቪክስ ከይህሰ ይከላኸል። ኣዝዩ ዝረቐቐ ኣካል ብምዃኑ ሰርቪክስ ኣዝዩ ተኣፋፊ ኢዩ።

እዚ ንምክልኻል ብጸታዊ ርክብ ዝመሓላለፉ ሕማማት ተባሂሉ ዝነቀለ ሓሳብ ማይክሮባይሲደስ ንጽንሲ እውን ክከላኸሉ ይኸእሉ ይኸኑ ኢዮም። ቦቲ ናይ ምንጻግን ኣጥቢቅካ ምሓዝን ባህርያቶም ድሕር ነዊሕ ጊዜ ውጽኢታዊ ክኾኑ ይኸእሉ ኢዮም። ከምኡ እውን እቲ ንቡር መልክዕ ርሕምን ከባቢኡን ከደልድሉን ክዕቅቡን ይኸእሉ ይኸኑ። ብቐሊሉ ክሰርጹ እውን ኣይከእሉን ኢዮም። ካብ ኩሉ ንላዕሊ ግና መታን ኣብ ኩሉ ሃገራት ዘለዉ ሰባት ክረኽቡም ማይክሮባይሲደስ ክቡር ክኸውን የብሉን። ብዘይሃሲ መንገዲ ክድረዙ ዘለዎም ኢዮም። ንከንዶም እውን ክትክኡ ኢዮም። ንመለሳለስን ምዝናይን እውን ምስ ከንዶም ወሲኸካ ምጥቃም ይከኣል ኢዩ። ንውሽታዊ ርሕሚ ጥቅሚ ንኸኑ ማይክሮባይሲደስ ውሑሳት ምዃኖም እኳ ተመራመርቲ ዝፈለጥዎ የለን። እዚ ክፍለጥ ከኣ ኣገዳሲ ኢዩ። እንተ ዘይኮይኖም መጠንቀቕታ ምልክት ክህሉዎም ኣገዳሲ ኢዩ። ቅድሚኛ ንውሽጣዊ መዓላ ዝውዕሉ ቅብኣታት ንርሕሚ ዝኸኑ ማይክሮባይሲደስ ኣብ ዕዳጋ ይቐርቡ ይኸኑ። ወሰናስን ርሕሚ ብ40 ወሃቶታት ዝተደረገ ኢዩ። ውሽጣዊ ክፋሉ ግና ብሓደ ወሃቶ ዝተነድቀ ኢዩ።

ፈተነታት ማይክሮባይሲደስ ኣብ ሰሚን ኣመሪካ፣ ኤውሮጳን ኣፍሪቃን ይካየድ ኣሎ። እቶም ቀዳሞት ፍርያት ማይክሮባይሲደስ ካብ 40 ክሳብ 60 ሚእታዊት ውጽ ኢታውያን

ክሾኑ ትጽቢት ተነቢሩሎም አሎ። እቲ ካልኣይ ወለዶ ዝፈሪ እውን ካብ 60 ክሳብ 80 ሚእታዊት ውጽኢታዊ ክኸውን ኣለዎ። ይኹን እምበር ኣብ ለካቲት 2007 ኣብ ክሊኒካት ደቡብ ኣፍሪቃ ዝተገብረ ፈተነታት ማይክሮባይሲደስ ብምክንያት ጸገም ውሕስነት ድሕነት ተዓጽዮም። እቲ ዝተገብረ ሓደ ፈተነ ደቂ ኣንስትዮ ብዝያዳ ብኤች.አይ.ቪ ንክልከፋ ንሓደጋ ዘቃልዕ ኩይኒ ተረኺቡ። ተመራመርቲ እዚ ፈተነ እዚ ንዝገበር ምርምርን ጠቕሚ ማይክሮባይሲደስ ኣብ መጻእን ከይተዓናቀፍ ብዝተፈላለዩ ፈተነታት ክቕጽሉ ምዃኖም ይገልጹ። ቅድመ መልክፍቲ ዝውሰዱ መከላኸሊ (Pre-exposure prophylaxes) ዝብሃሉ ዓይነት መድሃኒታት ብኤች.አይ.ቪ ዘይተከኸፉ ሰባት መዓልታዊ ዝውስድዎም ኢዮም። ግና ምሉእ ሚእታዊት ውጽኢታዊ ኣይኮኑን። መዓልታዊ ድማ ክትከታተሎም ኣሎካ። ኣብዚ እዋን ኣብ ቦትስዋና፣ ጋናን ፐሩን ዝካየዱ ፈተነታት ኣለዉ። ግና ክሳብ 2008 ወይ 2009 ውጽኢቶም ኣይክርኣን ኢዮ።

መግረዝቲ ደቂ ተባዕትዮ ድማ ካልእ መከላኸሊ ምስፍሕፋሕ ኤች.አይ.ቪ ኢዮ። ግርዘት ደቂ ተባዕትዮ ሓደጋ መልክፍቲ ኤች.አይ.ቪ ብ60 ሚእታዊት ከም ዘገድል ቡቲ ብፈተነ ኦሪንጅ ፋርም ኢንተርቨንሺን (Orange Farm Intervention Trial) ዝፍለጥ ኣብ 2005 ዝተገብረ ተራእዩ ኢዮ። ዝለዓለ ግርዘት ደቂ ተባዕትዮ ዘለወን ሃገራት ዝወሓደ መጠን መልክፍቲ ኤች.አይ.ቪ ከም ዘለወን ድማ ትዕዘብታዊ ሰንዳት ይሕብሩ። እንተ ኹነ እውን ተመራመርቲ ክፈልጥዎ ዘለዎም ጉዳይ እቲ ብዓይኒ ሃይማኖታውን ባህላውን መዳይ ሕብረተ ሰብ ዝገበር ኣገባብን ዝወሃብ ምክርን ኢዮ። እቲ መስርሕ ኣብ ንጹህ ከባብን ብዝመኸነ መሳርሕን ክፍጸም ከም ዘለዎ ከረጋግጹ ኣለዎም። ግርዘት ደቂ ተባዕትዮ መጠን ምምሕልላፍ ናብ መጻምዶም ደቂ ኣንስትዮ ዘነኪ እንተ ከይኑ ኣብ ከንያን ኡጋንዳን ፈተነታት ይካየድ ኣሎ። ውጽ ኢቱ ድማ ኣብ 2007 ክረኣ ኢዮ።

ኣብ መወዳእታ፡ እቲ ካልእ መንገዲ ምስፍሕፋሕ ኤይድስ ደው ምባል ዝከኣለሉ ድማ ነቲ ብሀርፕስ (herpes) ዝፍለጥ ብቫይረስ ዝመሓለፍ ሕማም ከም ዘጽቕጥ ብምግባር ኢዮ። ኣብ ገለ ክፋል ሳብ ሰሃራ ኣፍሪቃ፣ 70 ሚእታዊት እቲ ህዝቢ እዚ ቫይረስ እዚ ኣለዎ። ኣብ ካናዳ ካብ 5 ወይ 6 እቲ 1 ኣለዎ። ስርዓተ ምክልኻል ሕማም ኣካላት በዚ ቫይረስ ዝሰዕብ ቁስሊ ቀልጢፉ ናይ ምሕዋይ ፈተነ የካይድ ኢዮ። እዚ ማለት ከኣ ንምሕዋዩ ዝከላኸሉ ዝኣኸሉ ወሃዮታት ኣብቲ ቦታ ኣለዉ ማለት ኢዮ። እዚ ድማ ኤች.አይ.ቪ ዘለዎ ፈሳሲ ነቲ ቁስሊ ኣብ ዝትንክፈሉ ንክትልክፍ ዘሎ ሓደጋ ዝለዓለ ይገብሮ። ስለዚ ከኣ ኣብ ልዕሊ እቲ ተሰከምቲ ኤች.አይ.ቪ ከይኖም ዝነብሩ ዝርከብ ብሀርፕስ ዝፍለጥ ቫይረስ ጸቕጢ ምግባር ኣገዳሲ ኢዮ። ምክንያቱ ቫይረስ ሀርፕስ ንጡፍ ኣብ ዝኹነሉ ኤች.አይ.ቪ ኣዝዩ ክባዛሕ ይኸእል ኢዮ። ኣብዚ እዋን ክልተ ዝሰፍሑ ዓበይቲ ፈተነታት ኣብ ደቡብ ኣመሪካ፣ ኣፍሪቃን ሕቡራት ሓሃራት ኣመሪካን ይካየዱ ኣለዉ። እዚ ድማ ነቲ ኤች.አይ.ቪ ንምቁጽጻር ኣብ ቫይረስ ሀርፕስ ዝገበር ጸቕጢ ንምፍታን ኢዮ። ውጽ ኢቱ ድማ ኣብ 2007 ወይ 2008 ክርከብ ትጽቢት ኣሎ።

ንዝሓለፉ 20 ዓመታት ዳርጋ ኩሎም ንምምዕባል መከላኸሊ ጥንስን ምርምርን ዝተገብሩ ምወላታት ካብ መንግስታትን ዝተፈላለዩ ትካላት ረዲኤትን ኢዮም። ብዛዕባ እዚ ተበጺሑ ዘሎ ምዕባላታት ዓለም ክትፈልጥ ኣዝዩ ኣገዳሲ ኢዮ። ኩሉና ከኣ ንቅሓት ሕብረተ ሰብ ክብ ኣብ ምባልን ምጉስጓስን፣ ዓቕሚ ኮማት ኣብ ምጉልባት፣ ምርምር ኣብ ምክያድን ናይ ምክልኻል ሓበሬታት ኣብ ምውህሃድን ግዴታ ኣሎና።